

**RIEŠENIE PRÍPADOV NÁSILIA NA ŽENÁCH V PARTNERSKÝCH VZŤAHOV
ODPORÚČANIA PRE PRAX ŠTÁTNYCH A VEREJNÝCH
INŠTITÚCIÍ**

Vydala: Fenestra

Editorka: Silvia Králová

Autorky: Vanda Durbáková
Stanislava Liptáková
Dušana Karlovská
Silvia Králová

Miesto a rok vydania: Košice 2016

Text neprešiel jazykovou korektúrou.

Dokument vytvorený v rámci projektu "Zvyšovanie dostupnosti a kvality špecializovanej ochrany, pomoci a podpory pre ženy zažívajúce rodovo podmienené násilie".

Projekt *Zvyšovanie dostupnosti a kvality špecializovanej ochrany, pomoci a podpory pre ženy zažívajúce rodovo podmienené násilie* bol podporený sumou 121 221 eur z Fondu pre mimovládne organizácie, ktorý je financovaný z Finančného mechanizmu EHP 2009-2014. Správcom Fondu je Nadácia otvorenej spoločnosti - Open Society Foundation. Cieľom projektu *Zvyšovanie dostupnosti a kvality špecializovanej ochrany, pomoci a podpory pre ženy zažívajúce rodovo podmienené násilie* je *Posilnenie zraniteľných skupín*.

© Fenestra, 2016

OBSAH

ÚVOD	04
VYMEDZENIE ZÁKLADNÝCH POJMOV	06
VŠEOBECNÉ ODPORÚČANIA PRE SYSTÉMOVÉ OPATRENIA V OBLASTI RODOVO PODMIENENÉHO NÁSILIA NA ŽENÁCH V PARTNERSKÝCH VZŤAHOCH	08
ODPORÚČANIA PRE JEDNOTLIVÉ INŠTITÚCIE.....	11
Polícia	11
Prokuratúra	13
Súdy	15
Súdni znalci a súdne znalkyne	18
Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny – sociálno-právna ochrana detí	19
Samosprávy	21
Zdravotníctvo	22
ZHRNUTIE	24

V nasledujúcom dokumente prinášame odporúčania pre prax štátnych a verejných inštitúcií pri riešení prípadov násilia na ženách v partnerských vzťahoch. Pri ich formulovaní sme vychádzali:

- zo skúseností samotných žien, ktoré zažili násilie;
- zo skúseností právničiek, ktoré spolupracujú s poradenským centrom Fenestra a poskytujú ženám so skúsenosťou s násilím právnu pomoc a právne zastúpenie v trestných a občiansko-právnych konaniach;
- z telefonických konzultácií, ktoré sme poskytli zamestnankyniam a zamestnancom rôznych štátnych a verejných inštitúcií a
- z analýzy konkrétnych prípadov násilia na ženách, ktorú sme vypracovali spoločne s zástupkyňami a zástupcami šiestich štátnych a verejných inštitúcií v Košiciach¹, s ktorými naša organizácia dlhodobo spolupracuje v oblasti rozvoja multi-inštitucionálnej spolupráce.

Odporúčania pre prax štátnych a verejných inštitúcií pri riešení prípadov násilia na ženách v partnerských vzťahoch vznikli v rámci projektu "Zvyšovanie dostupnosti a kvality špecializovanej ochrany, pomoci a podpory pre ženy zažívajúce rodovo podmienené násilie", ktorý bol podporený sumou 121 221 eur z Fondu pre mimovládne organizácie, ktorý bol financovaný z Finančného mechanizmu EHP 2009-2014. Správcom Fondu bola Nadácia otvorenej spoločnosti - Open Society Foundation. Cieľom projektu bolo "Posilnenie zraniteľných skupín". Projekt sme realizovali v období 1.10.2013 - 31.1.2016.

Očakávaným výsledkom projektu bolo zabezpečenie efektívnej pomoci a podpory ženám zažívajúcim násilie a ich deťom v súlade so štandardami kvality služieb Rady Európy dosiahnutej prostredníctvom:

- zvyšovania kvality a dostupnosti špecializovaných služieb ženám zažívajúcim rodovo podmienené násilie a ich deťom v Poradenskom centre Fenestra;
- zvyšovania kvality poskytovania špecializovaných služieb v súlade so štandardami Rady Európy v existujúcich a novo vzniknutých poradenských centrách na Slovensku, podpora spolupráce a sieťovania špecializovaných poradenských centier a príspevok k zjednocovaniu používaných metodík, postupov a jednotnému zberu údajov;
- zvyšovania kvality intervencií zamestnankýň a zamestnancov verejných a štátnych inštitúcií pri ochrane, pomoci a podpore žien zažívajúcich rodovo podmienené násilie a ich detí a podpora multi-inštitucionálnej spolupráce pri riešení konkrétnych prípadov.

Cieľom týchto odporúčaní je poukázať na súčasnú prax pri riešení prípadov násilia na ženách na strane kľúčových inštitúcií ako sú polícia, prokuratúra, sudy a ÚPSVaR, ale tiež ďalších dôležitých inštitúcií, akými sú miestna a regionálna samospráva, a na jej dopady na situáciu žien zažívajúcich násilie a ich detí. Odporúčaniami chceme zároveň prispieť k zvýšeniu kvality intervencií štátnych a verejných inštitúcií v prípadoch násilia na ženách v budúcnosti.

Proces tvorby odporúčaní pre prax inštitúcií prebiehal v kontexte realizácie dvoch národných projektov, na ktorých sme aktívne spolupracovali. Išlo o Národný projekt Prevencia a eliminácia násilia na ženách a Národný projekt Podpora eliminácie a prevencie násilia na ženách, ktoré sa oba realizovali vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Zamestnanosť a sociálna inklúzia (OP ZaSI). Riešiteľom oboch národných projektov bol Inštitút pre výskum práce a rodiny (IVPR)². Prvý z menovaných národných projektov bol zameraný na podporu poskytovania pomoci a podpory ženám

¹ Išlo o nasledujúce inštitúcie, ktoré sú zároveň dlhodobo zastúpené v Pracovnej skupine na prevenciu a elimináciu násilia na ženách v Košiciach, ktorú naša organizácia koordinuje od roku 2008: Krajské riaditeľstvo Policajného zboru v Košiciach; Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny v Košiciach; Košický samosprávny kraj; Mesto Košice; Mestská časť Košice – Juh a Univerzitná nemocnica L. Pasteura v Košiciach, zástupkyňa ktorej sa stala členkou Pracovnej skupiny v priebehu realizácie tohto projektu.

² Viac o národných projektoch, ich cieľoch a aktivitách nájdete na stránke IVPR http://www.ceit.sk/IVPR/index.php?option=com_content&view=article&id=241&Itemid=49&lang=sk

zažívajúcim násilie a ich deťom zo strany poradenských centier a ubytovacích zariadení, ktoré boli zároveň partnerskými organizáciami projektu.

Druhý národný projekt, Podpora eliminácie a prevencie násilia na ženách, riešil niekoľko oblastí, ktoré sa úzko spájajú s problematikou násilia na ženách, a to: tvorba štandardov a metodík komplexnej ochrany, pomoci a podpory žien zažívajúcich násilie; vzdelávanie zamestnankýň a zamestnancov štátnych a verejných inštitúcií; výskum o situácii a skúsenosti vidieckych žien a rómskych žien s násilím a rozvoj multi-inštitucionálnej spolupráce. V poslednej zo spomenutých oblastí vznikli v ôsmich krajoch Slovenska regionálne pracovné skupiny pre multiinštitucionálnu spoluprácu, ktoré pracovali na zmapovaní súčasnej praxe inštitúcií pri riešení problematiky násilia na ženách s cieľom popísať súčasný stav a identifikovať podmienky, ktoré musia byť splnené preto, aby bolo možné v budúcnosti nastaviť komplexný systém multiinštitucionálnej spolupráce a intervencie na systémovej úrovni. Mapovanie súčasného stavu bolo realizované viacerými spôsobmi. Jedným z nich bol dotazník pre inštitúcie, ktorý zisťoval ich očakávania k multi-inštitucionálnej spolupráci, existenciu špecifických metodík a postupov v prípadoch násilia na ženách, mieru a úroveň vzdelávania v tejto problematike, personálne a iné kapacity inštitúcií, úroveň zberu a vyhodnocovania špecifických štatistických údajov o násilí na ženách a súčasnú úroveň spolupráce medzi inštitúciami.

Regionálne pracovné skupiny v každom kraji pripravili aj analýzu silných a slabých stránok, ako aj príležitostí a ohrození pre oblasť riešenia problematiky násilia na ženách, z ktorej vznikla celková SWOT analýza pre Slovensko. V neposlednom rade všetkých osem regionálnych pracovných skupín analyzovalo identické prípadové štúdie reálnych prípadov násilia na ženách, ktoré výrazne napomohli k získaniu obrazu o súčasnej praxi jednotlivých inštitúcií, miere účinnosti a koordinácie intervencií jednotlivých inštitúcií a k pomenovaniu toho, čo funguje a čo chýba na úrovni samotných inštitúcií a aj na systémovej úrovni.

Výstupom práce regionálnych pracovných skupín pre multiinštitucionálnu spoluprácu v rámci uvedeného národného projektu je publikácia **Multiinštitucionálna spolupráca na Slovensku ako nevyhnutný predpoklad účinnej pomoci ženám zažívajúcim násilie. (Súčasný stav a odporúčania)**³. Publikácia obsahuje aj podmienky pre postupné budovanie komplexného systému multiinštitucionálnej spolupráce v budúcnosti na národnej úrovni.

V košickom kraji bola regionálnou koordinátorkou pre multiinštitucionálnu spoluprácu v rámci národného projektu zástupkyňa Fenestry, Sylvia Králová. Zloženie regionálnej pracovnej skupiny v košickom kraji reflektovalo zastúpenie inštitúcií v Pracovnej skupine pre prevenciu a elimináciu násilia páchaného na ženách v Košiciach, ktorú naša organizácia koordinuje od roku 2008⁴. Jediným rozdielom bolo, že jednotlivé inštitúcie boli v rámci regionálnej pracovnej skupiny v národnom projekte zastúpené na úrovni stredného a vyššieho manažmentu (úroveň vedúcich oddelení alebo referátov, ktoré a ktorí nemusia prichádzať do priameho kontaktu so ženami zažívajúcimi násilie a ich deťmi, ale majú istú mieru kompetencií a skúseností na úrovni inštitúcie, ktorá im poskytuje dobrú znalosť celého systému), kým v spomenutej Pracovnej skupine v Košiciach, ktorá vznikla v roku 2008, sú jednotlivé inštitúcie zastúpené pracovníčkami a pracovníkmi, ktoré a ktorí vo svojej práci prichádzajú do priameho kontaktu so ženami zažívajúcimi násilie a/alebo ich deťmi.

Vzhľadom na to, že naša organizácia koordinuje v Košiciach Pracovnú skupinu dlhodobo, jej rozšírenie o stredný a vyšší manažment jednotlivých inštitúcií v nej zastúpených v rámci národného projektu sme považovali za nadviazanie na predošlú činnosť košickej Pracovnej skupiny. Pre účely formulovania odporúčaní v tomto dokumente sme preto použili analýzu štyroch prípadových štúdií realizovaných v rámci národného projektu a jednu prípadovú štúdiu, ktorú sme vypracovali na dvoch stretnutiach s

---

³ Jezná, Miloslava (ed.) Janček Juraj, Králová Sylvia, Kupcová Karin, Majchráková Zuzana, Novomestská Iveta, Puškárová Renáta, Sejková Apolónia, Pisárová Anna, 2015, Manuál multiinštitucionálnej spolupráce v prípadoch násilia páchaného na ženách, Multiinštitucionálna spolupráca na Slovensku, súčasný stav a odporúčania; manuál MS spracovaný v rámci národného projektu Podpora eliminácie a prevencie násilia na ženách, realizovaného vďaka podpore ESF v rámci OP ZaSI, IVPR, Bratislava.

⁴ Vid' poznámka pod čiarou na strane 1 tohto dokumentu.

Pracovnou skupinou v Košiciach – teda so zástupkyňami a zástupcami jednotlivých inštitúcií, ktoré a ktorí sa dostávajú do priameho kontaktu so ženami zažívajúcimi násilie a ich deťmi. Táto kombinácia nám umožnila získať pomerne komplexný obraz nielen o legislatíve a/alebo strategických dokumentoch, ktorými sa riadia jednotlivé inštitúcie, ale aj ich implementácii v praxi. Takto získané poznatky sme potom využili pri formulovaní odporúčaní v tomto dokumente. Niektoré z nich sa zhodujú s podmienkami pre vznik komplexného systému multiinštitucionálnej spolupráce, ktoré vzišli z aktivít národného projektu, keďže ide o odporúčania týkajúce sa nevyhnutnosti systémových zmien. Tie sú však v tomto materiáli doplnené o viac praktické poznatky a príklady, ktoré sa týkajú dennej praxe jednotlivých inštitúcií pri riešení prípadov násilia na ženách a skúseností žien samotných.

Keďže je problematika násilia na ženách prierezovou problematikou a týka sa mnohých štátnych a verejných inštitúcií, podobné odporúčania, aké navrhujeme v tomto dokumente, by bolo možné naformulovať aj pre ďalšie inštitúcie. V rámci tohto projektu a spomínanej Pracovnej skupiny v Košiciach sme pracovali len s niektorými z nich, a preto nie je zoznam inštitúcií a odporúčaní v tomto dokumente konečný.

VYMEDZENIE ZÁKLADNÝCH POJMOV

Násilie na ženách je porušenie ľudských práv a forma diskriminácie a rozumejú sa ním všetky činy rodovo podmieneného násilia, ktoré majú alebo môžu mať za následok telesnú, sexuálnu, duševnú, ale aj ekonomickú ujmu alebo utrpenie žien, vrátane vyhrážania sa takýmito činmi, nátlaku alebo svojvoľného zbavenia slobody, či už vo verejnom alebo v súkromnom živote.⁵

Rod je súbor spoločnosťou vytvorených rolí, vzorov správania, činností a atribútov, ktoré daná spoločnosť považuje za primerané pre ženy a mužov.⁶

Rodovo podmienené násilie na ženách je násilie, ktoré je nasmerované proti žene, pretože je žena, alebo ktoré ju postihuje nepomerne viac.⁷

Násilie páchané na ženách v partnerských vzťahoch je forma rodovo podmieneného násilia, ktorého sa na ženách dopúšťa manžel, partner alebo bývalý manžel alebo partner.

Žena zažívajúca násilie je pre účely tohto materiálu žena, ktorá zažíva alebo má skúsenosť s rodovo podmieneným násilím v partnerskom vzťahu alebo inou formou rodovo podmieneného násilia (sexuálne násilie a znásilnenie, sexuálne zneužívanie, sexuálne obťažovanie, prenasledovanie).

Komplexná pomoc a ochrana žien zažívajúcich násilie je súbor opatrení a postupov špecificky zameraných na ženy, ktoré zažili násilie a ich deti, uplatňujúce rodový (nie neutrálny) prístup s cieľom vytvorenia bezpečia, posilnenia žien, zmiernenia dopadov násilia a dosiahnutia spravodlivosti.⁸

Špecializované podporné služby pre ženy zažívajúce násilie a ich deti sú organizácie poskytujúce škálu možností, ktoré umožňujú žene vytvoriť si pocit bezpečia, žiadať spravodlivosť a prekonať traumu. K týmto možnostiam patria napríklad: poradenské centrá, obhajoba práv žien, bezpečné ženské domy, krízové telefonické linky, svojpomoc, právne poradenstvo a podobne.

⁵ Dohovor Rady Európy o predchádzaní násiliu na ženách a domácejmu násiliu a o boji proti nemu (Istanbulský dohovor), Článok 3, Rada Európy, 2011

⁶ Tamtiež.

⁷ Tamtiež.

⁸ Karlovská, D., et al., 2015. Metodika k poskytovaniu komplexnej podpory a ochrany ženám zažívajúcim násilie a ich deťom. Publikácia vypracovaná v rámci národného projektu Podpora eliminácie a prevencie násilia na ženách, IVPR, Bratislava

Základným cieľom týchto podporných služieb je poskytnúť ženám priestor, v ktorom sa nebudú báť hovoriť, kde im budú dôverovať a rešpektovať ich a kde nájdu široké možnosti podpory a pomoci. Ženy by k nim mali mať prístup bez akýchkoľvek právnych alebo iných požiadaviek, mali by im poskytované bezplatne a tak dlho, ako ich potrebujú. Podporné služby pracujú na základe princípov dôvery, bezpečia a posilnenia.

Špecializované podporné služby majú svoj pôvod v mimovládnom sektore. Len za 30 rokov vďaka vzájomnej výmene skúseností ženské organizácie nielenže vytvorili rozličné kontexty, v ktorých ženy dokážu hovoriť o násilí, ktoré zažili, ale dostali do povedomia predtým skryté, súkromné a tradičné praktiky, považované za normálne.

Medzinárodné skúsenosti a prax naznačujú, že služby poskytované špecializovanými MVO najviac zodpovedajú potrebám žien, ktoré zažili násilie, a preto by tieto MVO mali byť uznané a podporované vládami. Mali by byť hlavnými poskytovateľmi služieb a kľúčovými partnermi štátnych inštitúcií, najmä polície a súdov pri vypracovávaní efektívnejších intervencií.⁹

Minimálne štandardy pre podporné služby sú štandardy, ktoré vydala Rada Európy v roku 2008 a vzťahujú sa na všetky nevyhnutné podporné služby a ich zložky, stanovujúce základné princípy, kapacitnú úroveň jednotlivých služieb, ako aj kvalitatívne parametre na poskytovanie jednotlivých špecifických služieb pre ženy zažívajúce násilie a ich deti.¹⁰

Multiinštitucionálna spolupráca je vzájomné prepojenie všetkých organizácií a inštitúcií, zaoberajúcich sa problematikou násilia páchaného na ženách a deťoch tak, že nech žena zažívajúca násilie kontaktuje akúkoľvek inštitúciu, bude jej poskytnutá podpora a ochrana zaručujúca jej bezpečie. Vychádza sa pri tom z poznania, že žiadna inštitúcia neuspeje, pokiaľ bude pracovať izolovane.¹¹

---

⁹ Spracované podľa: Kelly, L.; Dubois, L.: Combating violence against women: minimum standards for support services, Council of Europe, 2008, str. 8 – 9, <http://www.coe.int/equality/>

¹⁰ Holubová, B.; Filadelfiová, J.: Monitoring sociálnych služieb pre ženy zažívajúce násilie a ich deti z hľadiska európskych štandardov, Inštitút pre výskum práce a rodiny, Bratislava 2012, str. 10

¹¹ Logar. R., Mosty k pomoci – od dobrého úmyslu k dobrej spolupráci, WAVE Coordination Office, 2007

VŠEOBECNÉ ODPORÚČANIA PRE SYSTÉMOVÉ OPATRENIA V OBLASTI RODOVO PODMIENENÉHO NÁSILIA NA ŽENÁCH

V tejto časti uvádzame všeobecné odporúčania, ktoré sú adresované všetkým inštitúciám resp. rezortom, ktoré sa nevyhnutne majú podieľať na komplexnej ochrane, pomoci a podpore žien zažívajúcich rodovo podmienené násilie a ich detí. Ide o odporúčania, ktoré má zabezpečiť štát na systémovej úrovni.

- **Zjednotenie chápania príčin a dôsledkov rodovo podmieneného násillia na ženách a východísk a princípov pre poskytovanie komplexnej ochrany, pomoci a podpory**

Kľúčovým odporúčaním na systémovej úrovni je zjednotenie chápania násillia na ženách ako rodovo podmieneného násillia a závažného porušovania ľudských práv žien a ich detí. Medzi základné princípy práce so ženami zažívajúcimi násillie patria bezpečie a ľudská dôstojnosť, posilnenie žien, vyvodzovanie zodpovednosti voči páchatel'om násillia a spoločenská zmena¹². Ak budú štátne a verejné inštitúcie chápať príčiny a dôsledky násillia na ženách odlišne, opatrenia a politiky na riešenie tejto problematiky nebudú smerovať k postupnému odstraňovaniu príčin rodovo podmieneného násillia na ženách a ani k náležitej ochrane, pomoci a podpore žien zažívajúcich násillie a ich detí. Prispieť by k tomu mohlo prijatie špecifického zákona o rodovo podmienenom násillí na ženách v súlade s medzinárodnými zmluvami a dohovormi, ktoré sa ho týkajú a tiež ratifikácia a dôsledná implementácia najvýznamnejšieho dohovoru k tejto problematike na úrovni EÚ, Dohovoru Rady Európy o predchádzaní násilliu na ženách a domácejmu násilliu a o boji proti nemu (Istanbulský dohovor).

- **Špecifické podporné služby pre ženy zažívajúce rodovo podmienené násillie a ich deti**

Pre mnohé z odporúčaní, ktoré navrhujeme, a komplexnú ochranu, pomoc a podporu žien zažívajúcich násillie a ich deti je nevyhnutné, aby štát zabezpečil existenciu a udržateľnosť špecifických podporných služieb pre ženy zažívajúce násillie a ich deti v súlade so štandardmi, ktoré definujú ich počet, charakter, východiská, princípy a ďalšie dôležité aspekty¹³. Skúsenosť s prácou špecifických podporných služieb prevádzkovaných autonómnymi ženskými mimovládnyimi organizáciami na Slovensku, aj v zahraničí ukazuje, že ide o ochranu, pomoc a podporu, ktorá je najviac v súlade s potrebami žien a ich detí a je nevyhnutná pre prácu ostatných relevantných inštitúcií.

- **Špecifické vzdelávanie v oblasti rodovo podmieneného násillia na ženách**

Pre všetky zainteresované inštitúcie je nevyhnutné, aby mali jej zamestnanci a zamestnankyne k dispozícii špecifické a kontinuálne vzdelávanie v problematike rodovo podmieneného násillia na ženách. Základom takéhoto vzdelávania je scitlivenie rôznych profesií k problematike násillia na ženách – k jeho príčinám a dopadom, vzorcom násillného správania a dynamike násillného vzťahu, k situácii žien zažívajúcich násillie a ich detí a k rôznym mýtom a predsudkom, ktoré v spoločnosti o násillí na ženách existujú. Základné scitlivenie zamestnancov a zamestnankýň štátnych a verejných inštitúcií vytvára predpoklad preto, aby z ich strany nedochádzalo k zľahčovaniu násillia, jeho popieraniu a obviňovaniu žien z násillia, a k ospravedlňovaniu násillného správania. Zároveň je nevyhnutnou súčasťou účinnej aplikácie politik, stratégií a opatrení v oblasti rodovo podmieneného násillia na ženách v praxi. Na základné scitlivenie v téme násillia na ženách by mali nadväzovať špecifické vzdelávacie moduly pre jednotlivé typy profesií, ktoré sú zamerané hlbšie na špecifické aspekty problematiky násillia na ženách a praktické zručnosti.

Nemenej dôležité je, aby okrem kontinuálneho vzdelávania v rámci výkonu profesie bolo špecifické vzdelávanie súčasťou odbornej prípravy relevantných profesií v rámci vzdelávacieho systému. Ide o komplexnú oblasť, ktorá si vyžaduje odbornú diskusiu pre jej účinné nastavenie.

¹² Holubová, B. et al., 2015. Štandardy komplexnej podpory a ochrany žien zažívajúcich násillie, str. 56-86. Publikácia vypracovaná v rámci národného projektu Podpora eliminácie a prevencie násillia na ženách, IVPR, Bratislava

¹³ Tamtiež, str. 91-97.

V súčasnosti majú najviac skúseností s takýmto vzdelávaním mimovládne organizácie, ktoré sa špecificky venujú problematike násillia na ženách a dlhodobo vyvíjajú, aktualizujú a realizujú tento typ vzdelávania. Preto by mali byť súčasťou nastavovania rámca vzdelávania v téme násillia na ženách, ako aj jeho budúcej realizácie.

- **Spolupráca s mimovládnymi organizáciami**

Mimovládne organizácie (MVO), ktoré sa špecificky zaoberajú problematikou rodovo podmieneného násillia či už v oblasti poskytovania ochrany, pomoci a podpory ženám zažívajúcim násillie a ich deťom, alebo v oblasti primárnej prevencie a obhajoby ľudských práv žien, musia byť kľúčovými partnermi pri tvorbe politík v tejto oblasti. Historicky to boli práve tieto MVO, ktoré vo svete a aj na Slovensku prvýkrát pomenovali násillie na ženách ako spoločenský a ľudsko-právny problém, definovali jeho príčiny a dôsledky a vyvinuli zásadné know-how a expertízu pre prácu so ženami zažívajúcimi násillie a ich deťmi. Preto musí byť adekvátne uznaná ich odbornosť a skúsenosť a musia byť súčasťou riešenia problematiky násillia na ženách aj na systémovej úrovni.

Spoluprácu s MVO, ktoré poskytujú ženám zažívajúcim rodovo podmienené násillie a ich deťom špecifickú pomoc a podporu, odporúčame aj v oblasti vykonávania **hĺbkového odhadu nebezpečenstva a následného manažmentu rizík a manažmentu bezpečia žien**. Situácia násillia je dynamická a mení sa, preto je dôležité, aby ženy mali prístup k špecifickým podporným službám, ktoré používajú nástroje na odhad nebezpečenstva a štandardne vykonávajú odhady nebezpečenstva aj opakovane. Pri akejkoľvek zmene v situácii násillia sa tiež venujú opakovanej tvorbe bezpečnostných plánov spoločne so ženami zažívajúcimi násillie. Takáto spolupráca medzi inštitúciami, ktoré vykonávajú základnú identifikáciu násillia a dokážu rozpoznať rizikové faktory, a špecifickými MVO sa osvedčila v praxi aj v iných krajinách.

- **Špecializácia inštitúcií v oblasti rodovo podmieneného násillia na ženách**

Skúsenosti z iných krajín, ako aj skúsenosti so súčasnou praxou štátnych a verejných inštitúcií pri riešení problematiky rodovo podmieneného násillia na ženách ukazujú, že v prípade mnohých inštitúcií sa špecializácia na túto problematiku v zmysle vytvorenia špecializovaných oddelení, útvarov alebo vyčlenenia individuálnych zamestnankýň alebo zamestnancov¹⁴ javí ako nielen účinné, ale aj najekonomickejšie riešenie na systémovej úrovni. Podrobnejšie sa tejto oblasti venujeme pri odporúčaníach pre konkrétne inštitúcie.

- **Zber údajov¹⁵**

Existencia špecifických údajov o rodovo podmienenom násillí na ženách, ktoré by boli porovnateľné, je nevyhnutným predpokladom pre dobré nastavenie politík v tejto oblasti, vrátane vyčlenenia adekvátnych finančných prostriedkov na jej riešenie v budúcnosti. Preto je nevyhnutné, aby každá inštitúcia takéto špecifické údaje zbierala a pravidelne vyhodnocovala. V súčasnosti väčšina inštitúcií nezbera a/alebo nevyhodnocuje špecifické štatistické údaje o násillí na ženách, alebo ich zbiera a vyhodnocuje len čiastočne.

- **Mechanizmy pre pravidelné vyhodnocovanie kvality a účinnosti intervencií inštitúcií a ďalších opatrení v oblasti rodovo podmieneného násillia na ženách**

Popri všetkých predchádzajúcich odporúčaníach, ktoré sme uviedli, je nevyhnutné, aby existovali efektívne mechanizmy, ktoré umožnia pravidelné vyhodnocovanie kvality a účinnosti intervencií a/alebo politík a stratégií. Bez pravidelnej evaluácie účinnosti a kvality prijatých opatrení existuje riziko, že nebudú zavedené a používané v praxi účinne a náležitým spôsobom, čo oslabí ich účinok. V neposlednom rade takýto mechanizmus umožní vyvodenie osobnej aj inštitucionálnej zodpovednosti v prípade zlyhania v ochrane žien pred rodovo podmieneným násillím. Audit kvality

¹⁴ V závislosti od vnútornej štruktúry a organizácie jednotlivých inštitúcií a s ohľadom na prevalenciu násillia na ženách. (poznámka autoriek)

¹⁵ Viac k zberu špecifických štatistických údajov nájdete v publikácii Karlovská, D., et al., 2015. Metodika k poskytovaniu komplexnej podpory a ochrany ženám zažívajúcim násillie a ich deťom, str. 120-163. Publikácia vypracovaná v rámci národného projektu Podpora eliminácie a prevencie násillia na ženách, IVPR, Bratislava

a účinnosti intervencií a ďalších opatrení by mal byť preto štandardnou súčasťou práce akejkoľvek inštitúcie.

- **Multiinštitucionálna spolupráca¹⁶**

Ak vychádzame z poznania, že žiadna inštitúcia nemôže uspieť v riešení problematiky rodovo podmieneného násillia sama, je nevyhnutné, aby sa rozvíjala multiinštitucionálna spolupráca. Jej cieľom by mala byť reflexia a vyhodnocovanie súčasnej praxe a politik v oblasti rodovo podmieneného násillia na ženách a spoločná práca inštitúcií a MVO na návrhoch na ich zlepšovanie. Takáto spolupráca môže mať rôzne formy a je pre komplexné riešenie problematiky rodovo podmieneného násillia na ženách nevyhnutná.

V niektorých regiónoch Slovenska už takéto iniciatívy existujú a môžu byť inšpiráciou aj pre iné kraje, mestá alebo obce.

- **Multiinštitucionálna intervencia**

Multiinštitucionálna intervencia predstavuje inú úroveň spolupráce medzi inštitúciami, a to pri riešení konkrétnych prípadov násillia na ženách. Ide o spoločné stretnutia zástupcov a zástupkýň relevantných inštitúcií a MVO, na ktorom sa navrhujú opatrenia a kroky, ktoré jednotlivé inštitúcie podniknú za účelom zvýšenia bezpečia ženy zažívajúcej násillie a jej detí a možné riešenia jej situácie. Tento typ spolupráce medzi inštitúciami je potrebný vzhľadom k tomu, že väčšina žien, ktoré zažívajú násillie, sa dostáva do kontaktu s viacerými inštitúciami, a to aj opakovane. Koordinovanie intervencií jednotlivých inštitúcií s ohľadom na bezpečie ženy a na jej potreby vedie k jej účinnejšej ochrane, pomoci a podpore.

Rovnako ako pri multiinštitucionálnej spolupráci je aj v prípade multiinštitucionálnej intervencie nevyhnutná spolupráca inštitúcií so špecifickými podpornými službami pre ženy, ktoré ženám dokážu poskytnúť špecifickú a dlhodobú pomoc a podporu.

---

¹⁶ Viac o multiinštitucionálnej spolupráci, jej zakladaníu a fungovaníu je možné nájsť v publikácii Logar, R., a kol. 2006, Mosty pomoci – Od dobrého úmyslu k dobrej spolupráci (Manuál na účinnú spoluprácu medzi inštitúciami pri riešení problematiky domáceho násillia), WAVE Co-ordination Office, Viedeň; v slovenskom preklade vyšlo v Košiciach v roku 2007

ODPORÚČANIA PRE JEDNOTLIVÉ INŠTITÚCIE

V nasledujúcej časti nájdete odporúčania, ktoré sú pre konkrétne inštitúcie, ku ktorým ich uvádzame, špecifické, resp. sú rozšírením a konkrétnejším vypracovaním niektorých zo všeobecných odporúčaní.

Polícia

Polícia je jednou z kľúčových inštitúcií prvého kontaktu, na ktoré sa ženy zažívajúce násilie obracajú a jej primárnou úlohou je v tomto kontexte ochrana žien a ich detí pred násilím a zaistenie ich bezpečia. Polícia má k dispozícii celý rad legislatívnych opatrení a iných právomocí, ktoré vytvárajú podmienky pre jej účinnú intervenciu. Hoci sa legislatívne možnosti a nástroje na ochranu žien pred rodovo podmieneným násilím v posledných 15 rokoch rozširujú, existujú rezervy v ich účinnom zavádzaní a používaní v praxi a ešte stále chýbajú ďalšie systémové opatrenia, ktoré sú nevyhnutné pre zaistenie bezpečia žien a ich detí a pre vyvodzovanie náležitej zodpovednosti voči páchatel'om rodovo podmieneného násillia na ženách.

Zo skúseností žien zažívajúcich násilie, ako aj z analýzy súčasnej praxe na základe vyššie spomínaných prípadových štúdií je zjavné, že často nedochádza k účinnému uplatňovaniu súčasnej legislatívy týkajúcej sa vyšetovania trestných činov súvisiacich s násilím na ženách v zmysle zaistenia bezpečia žien a vyvodzovania zodpovednosti k páchatel'om násillia. Chýbajú tiež systémové opatrenia pre prax, ktoré by kvalitu a účinnosť policajnej intervencie v prípadoch násillia na ženách zvyšovali. Z tohto pohľadu sme identifikovali nasledujúce odporúčania:

- **Vytvoriť špecializované útvary pre riešenie násillia páchaného na ženách**

Existenciu špecializovaných útvarov alebo tímov, ktoré by sa špecificky zaoberali vyšetovaním a zásahmi v prípadoch násillia na ženách, pomenovali ako jedno z najúčinnějších opatrení pre zvýšenie kvality intervencie polície takmer všetky regionálne pracovné skupiny a zhodli sa na tom aj členky a člen košickej Pracovnej skupiny. Takéto riešenie sa osvedčilo v mnohých iných krajinách a znamená, že polícia má k dispozícii policajné hliadky a vyšetrovacie útvary, ktoré sú špecificky zaškolené a scitlivené k rodovo podmienenému násilliu na ženách a jeho rôznym formám (násillie na ženách v partnerských vzťahoch, sexuálne násillie a znásillnenie, prenasledovanie).

Špecializované útvary a vyšetrovacie tímy by mali pomôcť odstrániť situácie, v ktorých účinnosť a kvalita intervencia nezriedka záleží od toho, či žena narazí na príslušníka alebo príslušníčku PZ, ktorí sú špecificky zaškolení a dostatočne scitlivení k problematike násillia na ženách, dokážu identifikovať prítomnosť násillia a vyhodnotiť jeho závažnosť, nezľahčujú násillie a neviktimizujú ženy a podobne. Tieto špecializované útvary a tímy by mali byť rovnomerne geograficky rozložené a ich počet a kapacity by mali reflektovať prevalenciu násillia na ženách v spoločnosti.

- **Zabezpečiť špecifické vzdelávanie a tréningy k problematike násillia na ženách na všetkých úrovniach**

Špecifické vzdelávanie k problematike násillia na ženách sa ukázalo ako jedno zo zásadných systémových opatrení pre všetky relevantné inštitúcie, ktoré sa podieľajú na prevencii a eliminácii násillia na ženách. Je nevyhnutné, aby kvalitné, odborné a kontinuálne vzdelávanie v tejto téme bolo súčasťou prípravy na výkon povolania, ako aj počas jeho výkonu.

Absencia takéhoto vzdelávania až príliš často prináša zľahčovanie násillia, prenášanie zodpovednosti za násillie na ženy, nevyvodzovanie zodpovednosti voči páchatel'om násillia a v neposlednom rade aj zlyhanie v zabezpečení náležitej ochrany žien pred násilím, ktoré vedie k pokračovaniu násillia, ujme na zdraví žien a k vraždám žien rukou ich násilných manželov, partnerov alebo bývalých manželov a partnerov.

Pri tvorbe vzdelávacích programov pre školy a pre prax by mala polícia spolupracovať so špecializovanými ženskými MVO, ktoré majú dlhoročnú prax, odbornosť a aj skúsenosti so vzdelávaním rôznych profesií v oblasti násilia na ženách.

- **Vypracovať a zaviesť do praxe presné smernice pre postup pri vyšetrowaní prípadov násilia na ženách**

Ďalším nedostatkom je v súčasnosti absencia presných smerníc pre postup pri vyšetrowaní prípadov násilia na ženách. Existuje síce metodika, ktorá sa tejto problematike venuje, nie je však dostatočne špecifická a konkrétna a ani neumožňuje monitorovanie a vyhodnocovanie súladu postupov s ňou. Presné a konkrétne smernice by mali existovať pre všetky zložky policajného zboru, ktoré sú zapojené do riešenia prípadov násilia na ženách (od prijatia oznámenia na linke 158, alebo prijatia ústneho alebo písomného oznámenia až po proces vyšetrowania a zhromažďovania dôkazov a ich vyhodnocovanie).

Skúsenosti žien a poznatky o súčasných postupoch polície jasne poukazujú na to, že to, aký postup polícia zvolí ešte stále do veľkej miery závisí od toho, čo žena pri hlásení násilia povie (napr. či spomenie iba aktuálne vystupňovanie násilia a útok alebo polícii hneď na začiatku povie, že nejde o prvý útok zo strany násilného muža a podobne).

Takáto nejednotnosť a nejednoznačnosť postupov polície a prenášanie zodpovednosti na ženy je v rozpore so základným poslaním polície, ktorým je ochrana zdravia a životov žien zažívajúcich násilie a preto je treba zabezpečiť presné a jednotné postupy na všetkých úrovniach.

- **Zabezpečiť zavedenie nástroja na odhad nebezpečenstva do praxe a hĺbkové zaškolenie príslušníkov a príslušníčok PZ k jeho používaniu**

Ďalším opatrením, ktoré môže výrazne prispieť k vyššej ochrane žien pred násilím a jeho dopadmi je používanie nástroja na odhad nebezpečenstva, čiže na vyhodnocovanie miery ohrozenia ženy a potenciálnej ujmy, ktorá jej v dôsledku násilia, ktoré zažíva, hrozí. V súčasnosti existuje niekoľko výskumne i praxou overených nástrojov, ktoré používa polícia a aj ďalšie inštitúcie v mnohých krajinách. Podmienkou jeho účinného využívania je špecifické a hĺbkové zaškolenie polície na jeho správne používanie a systémovosť tohto nástroja.

V súčasnosti polícia, ani žiadna iná inštitúcia okrem špecializovaných poradenských centier a bezpečných ženských domov pre ženy zažívajúce násilie, takýto nástroj nepoužíva.

- **Zabezpečiť poskytovanie aktuálnych kontaktov a informácií o podporných službách pre ženy zažívajúce násilie**

Okrem účinnej intervencie polície, potrebuje väčšina žien zažívajúcich násilie aj špecifické podporné služby, ktoré im dokážu poskytnúť špecifickú a odbornú pomoc a podporu pri riešení situácie násilia, ktoré zažívajú. Násilie zasahuje všetky aspekty životov žien a ich detí a preto je nevyhnutná komplexná ochrana, pomoc a podpora.

V súčasnosti polícia síce poskytuje ženám zažívajúcim násilie informácie o organizáciách, ktoré poskytujú takúto pomoc a podporu, tieto kontakty sú však väčšinou na organizácie v bratislavskom kraji a ženy v iných krajoch nedostávajú informácie o špecifickej pomoci podpore dostupnej v blízkosti miesta, kde žijú.

Ak vychádzame zo všeobecne uznávaného poznania, že žiadna inštitúcia nedokáže poskytnúť komplexnú ochranu, pomoc a podporu ženám sama, je nevyhnutné, aby polícia, rovnako ako aj iné inštitúcie mali k dispozícii aktuálne a geograficky a inak relevantné kontakty na ďalšie podporné služby. Tieto musia byť pravidelné aktualizované.

- **Vytvoriť elektronické interné databázové systémy pre účinné zhromažďovanie informácií o násilnom mužovi**

Kedže násilie na ženách, najmä násilie, ktoré ženy zažívajú zo strany manžela, partnera alebo bývalého manžela a partnera, býva často skryté a opakované, kľúčovým aspektom účinného vyšetrovania prípadov takéhoto násillia je zhromažďovanie informácií o násilnom mužovi a iných skutočnostiach týkajúcich sa násillia.

Vyšetrovatelia a vyšetrovatelky by preto mali mať k dispozícii flexibilné interné databázové systémy, ktoré by im v krátkom čase umožnili získať údaje napríklad o počte volaní konkrétnej ženy na linku 158, počet výjazdov policajnej hliadky na konkrétnu adresu v dôsledku toho, že žena hlásila násilné správanie manžela alebo partnera, počet a povahu priestupkových konaní u konkrétneho násilného muža v minulosti, prípadne jeho inej trestnej činnosti, a to aj z iných krajov a okresov SR. Zároveň by tento typ zhromažďovania informácií mal byť povinnou súčasťou vedenia vyšetrovania trestnej činnosti týkajúcej sa násillia na ženách.

V súčasnosti je zhromažďovanie tohto typu informácií časovo a inak prácne a nie je povinnou súčasťou vyšetrovania (okrem informácií o recidíve násilného muža).

Prokuratúra

Prokuratúra je jednou z inštitúcií, ktorá zohráva aktívnu rolu pri vyšetrovaní trestnej činnosti v prípadoch násillia na ženách a následne aj v rámci trestného konania pred súdmi. Prokurátor alebo prokurátorka majú od začiatku trestného stíhania dozor nad vyšetrovaním vedeným vyšetrovatelkou, vyšetrovateľom PZ alebo príslušníkom, príslušníčkou PZ v rámci skráteného vyšetrovania. Navyše niektoré zo žien sa obracajú so svojim oznámením (ústne alebo písomne) práve na prokuratúru, ktorá toto následne posúdi a postúpi na vybavenie príslušnému útvaru polície na vyšetrovanie. Prokurátor alebo prokurátorka majú v rámci trestného vyšetrovania možnosť meniť alebo rušiť rozhodnutia vydané vyšetrovateľom, vyšetrovatelkou alebo príslušníkom, príslušníčkou PZ v trestnom konaní či už z vlastnej iniciatívy alebo na podnet účastníkov konania. Prokurátor alebo prokurátorka sa môžu zúčastňovať aj jednotlivých úkonov vykonávaných v rámci vyšetrovania, napr. byť prítomný/á pri výsluchu. Po skončení vyšetrovania je to práve prokuratúra, ktorá podáva obžalobu na súd ak výsledky vyšetrovania nasvedčujú, že došlo k spáchaniu trestného činu.

Následne v rámci trestného konania pred súdom je to prokurátor alebo prokurátorka, ktorí zastupujú štát a majú možnosť, na rozdiel od poškodenej, podať odvolanie proti rozsudku súdu vo výroku o vine a treste. Prokurátor či prokurátorka najčastejšie vedú osobný výsluch poškodenej ženy na hlavnom pojednávaní pred súdom a aj nimi navrhovaných svedkov či svedkýň, znalcov a znalkýň. Ako vyplýva z uvedeného, prokuratúra tvorí dôležitú súčasť vyšetrovania trestnej činnosti týkajúcej sa násillia páchaného na ženách. Zástupca či zástupkyňa prokuratúry aj napriek našej snahe neboli členmi nami vedenej Pracovnej skupiny. Nasledujúce odporúčania vychádzajú zo skúsenosti žien a právničiek, ktoré poskytovali ženám právne poradenstvo a aj právne zastupovania v trestných konaniach¹⁷.

- **Vyčleniť špecializované prokurátorky a prokurátorov na riešenie násillia páchaného na ženách**

V praxi často dochádza k tomu, že prokurátor alebo prokurátorka dozorujúci vyšetrovanie nemajú dostatok informácií o špecifikách násillia páchaného na ženách, je preto žiaduce, aby prokuratúra vyčlenila konkrétne prokurátorky a prokurátorov zo svojich radov, ktoré/í sa budú na danú problematiku špecializovať, budú na ňu scitlivené/í a budú absolvovať kontinuálne špecializované vzdelávania v tejto oblasti.

¹⁷ Prokuratúry a súde zatiaľ nie sú zastúpené v Pracovnej skupine pre prevenciu a elimináciu násillia na ženách v Košiciach. Skúsenosť z iných krajín pri rozvíjaní multiinštitucionálnej spolupráce ukazuje, že prokuratúry a súde patria medzi posledné inštitúcie, ktoré so do takýchto iniciatív zapájajú. Môže to súvisieť so špecifickým postavením týchto inštitúcií ako majúcich veľkú mieru nezávislosti – s argumentom, že prokuratúry a súde nemôžu spolupracovať v multiinštitucionálnych iniciatívach a intervenčných tímoch sme sa už stretli aj v našom kontexte. Napriek tomu sme presvedčené, že účasť prokuratúr a súdov v multiinštitucionálnych iniciatívach a tímoch nielenže nijako neohrozuje ich nezávislosť, ale je z pohľadu ich významu pre riešenie problematiky násillia na ženách nevyhnutná. Veríme, že rovnako ako v iných krajinách budú v blízkej budúcnosti do takejto spolupráce vstupovať aj na Slovensku. (poznámka autoriek)

- **Zabezpečiť prokurátorkám a prokurátorom dozorujúcim prípady násilia na ženách špecifické vzdelávanie a tréningy k problematike násilia na ženách**

Ako sme už uviedli, špecifické vzdelávanie a tréningy k problematike násilia na ženách sa ukazuje ako jedno zo zásadných systémových opatrení pre všetky relevantné inštitúcie, ktoré sa podieľajú na prevencii a eliminácii násilia na ženách, prokuratúra nie je výnimkou. Vzdelávanie v tejto téme musí byť súčasťou prípravy na toto povolanie na právnických fakultách a aj v rámci vzdelávania pre právnych čakatel'ov a čakatel'ky prokuratúry. Je nevyhnutné ho zabezpečiť aj počas výkonu povolania, zvlášť prokurátorkám a prokurátorom dozorujúcim prípady násilia na ženách.

V súčasnosti toto vzdelávanie absentuje, čo vedie k bagatelizovania násilia, prenášaniu zodpovednosti za násilie na ženy a ako sme už uviedli pri odporúčaní smerom k polícii k nevyvodzovaniu zodpovednosti voči páchatel'om násilia a zlyhaniu poskytnutia náležitej ochrany žien pred násilím. Vzdelávanie poskytované prostredníctvom Justičnej akadémie je všeobecné a nezameriava sa špecificky na rodovo podmienené násilie páchané na ženách.

- **Vypracovať a zaviesť do praxe špecifické interné smernice a metodické postupy na dozorovanie a vyšetrovanie prípadov násilia na ženách**

Ďalším nedostatkom je v súčasnosti absencia špecifických smerníc a metodických postupov pre postup pri vyšetrovaní prípadov násilia na ženách v súlade s rodovými a ľudsko-právnymi východiskami a princípmi pre oblasť násilia na ženách. Prijatie špecifických smerníc a metodických postupov umožní účinné vyšetrovanie prípadov násilia páchaného na ženách a zjednotenie postupov jednotlivých prokuratúr v tejto oblasti, čo v konečnom dôsledku povedie k zvýšeniu ochrany žien pred násilím a ich prístupu k spravodlivosti. V praxi sa často stretávame napríklad s tým, že práve prokuratúra uloží vyšetrovateľovi v rámci vyšetrovania vykonať konfrontáciu poškodenej ženy s násilným mužom, či už v pozícii svedka, alebo obvineného. Od uvedeného úkonu sa upúšťa často až na základe odporúčania znalca z odboru psychológie (a aj to nie vždy) alebo na základe námietok samotnej poškodenej resp. jej splnomocnenkyne. Nariad'ovanie uvedeného úkonu vnímame ako neznalosť problematiky násilia páchaného na ženách a možných následkov, ktoré môže mať vykonanie tohto úkonu na poškodenú ženu. Interné smernice či metodické postupy by tento postup, ako aj ďalšie postupy, ktoré nereflektujú rodové a ľudsko-právne východiská a princípy práce s násilím na ženách, mali výslovne vylučovať.

- **Zabezpečiť, aby prokurátorka alebo prokurátor, ktorí dozorujú trestné vyšetrovanie konkrétneho prípadu násilia na žene a/alebo jej deťoch v prípravnom konaní, sa zúčastňovali aj na hlavnom pojednávaní a verejných zasadnutiach na súde**

V praxi pred košickými súdmi často dochádza k tomu, že prokurátor alebo prokurátorka, ktorí dozorujú vyšetrovanie v rámci prípravného konania, sa po podaní obžaloby na súd už kontinuálne nezúčastňujú hlavného pojednávania pred súdom. Je obvyklé, že jednotlivých termínov hlavného pojednávania sa pred súdom zúčastňuje vždy iný prokurátor alebo prokurátorka. Jedná sa zrejme o zaužívanú prax košických prokuratúr, kedy má každý deň iný prokurátor alebo prokurátorka službu na súde a zúčastňuje sa všetkých pojednávanií vytýčených v daný deň konkrétnym sudcom či sudkyňou. Uvedená prax podľa nášho názoru neumožňuje prokurátorom a prokurátorkám dostatočne sa oboznámiť s prípadom a účinne tak chrániť záujmy štátu a poškodenej v trestných konaniach.

- **Zrušiť linku pomoci Generálnej prokuratúry SR pre týrané osoby resp. zabezpečiť jej súlad s medzinárodnými štandardami na poskytovanie tohto druhu podporných služieb ženám zažívajúcim násilie a ich deťom**

Generálna prokuratúra SR prevádzkuje tzv. Linku pre týrané osoby 0800 300 700 a na svojej internetovej stránke uvádza taktiež e-mailovú adresu ako kontakt pre týrané osoby (e-mail: tyranie@genpro.gov.sk). Napriek tomu, že ide o vítanú vlastnú aktivitu Generálnej prokuratúry SR, táto telefonická a e-mailová linka pomoci nenapĺňa minimálne štandardy pre tento typ podporných služieb a navyše vôbec nepracuje s otázkou bezpečia žien zažívajúcich násilie. Na telefonickej linke

sa ozve záznamník, ktorý ženu inštruuje, aby uviedla svoje osobné údaje a v krátkosti popísala situáciu násilia. Ani v prípade telefonickej linky, ani pri e-mailovej komunikácii sa žena nedozvie, aký bude ďalší postup a čo sa môže diať. Bez týchto informácií žena nedokáže urobiť informované rozhodnutie o tom, či je pre ňu bezpečné riešiť situáciu násilia takýmto spôsobom. Nezohľadňovanie princípu bezpečia žien a ich posilnenia je v rozpore s uznávanými základnými princípmi práce so ženami zažívajúcimi násilie, ktoré uvádzame vo všeobecných odporúčaníach v úvode tohto materiálu, a môže viesť k vážnemu ohrozeniu bezpečia žien.

Preto odporúčame, aby Generálna prokuratúra SR buď prijala opatrenia, ktoré budú v súlade so základnými princípmi práce so ženami zažívajúcimi násilie a zaistila súlad takejto pomoci a podpory s minimálnymi štandardami pre tento typ podporných služieb¹⁸, alebo zvažila zrušenie takejto linky. Na Slovensku dnes máme bezplatnú, non-stop Národnú linku pre ženy zažívajúce násilie, ktorá minimálne štandardy napĺňa. V prípade, že by Generálna prokuratúra SR prijala odporúčania pre prokuratúry, ktoré uvádzame v tejto časti a zároveň by vláda SR a jednotlivé rezorty prijali opatrenia na základe všeobecných odporúčaní v tomto materiáli, je možné predpokladať, že jej intervencie v budúcnosti by boli účinné a kvalitné aj bez existencie jej vlastnej linky pomoci.

Súdy

Na súdoch sa vedú občiansko-právne konania, ktorých účastníkmi sú ženy zažívajúce násilie a ich deti. Medzi takéto základné konania patria najmä konania o vydanie predbežných opatrení vo vzťahu k maloletým deťom a zákazu vstupu do bytu/domu, ďalej občiansko-právne konania o rozvod manželstva, úpravu práv a povinností k maloletým deťom do rozvodu alebo na čas po rozvode, konania vo vzťahu k osobitným druhom vyživovacích povinností, majetkové konania (ako napr. vylúčenie z užívania bytu/domu alebo vyporiadanie bezpodielového spoluvlastníctva po rozvode manželstva).

Na súdoch sa vedú po podaní obžaloby zo strany prokuratúry aj trestné konania, v ktorých súdy rozhodujú o vine a treste obžalovaného násilného muža.

Súdy sú teda jednou z kľúčových inštitúcií, ktoré rozhodujú o právach a povinnostiach v prípadoch násilia na ženách a ich deťoch a svojim rozhodnutiami tak zásadne ovplyvňujú životy žien a detí.

Súdy sú inštitúciami, na ktoré sa ženy zažívajúce násilie a ich deti obracajú v snahe domôcť sa spravodlivosti. Žiaľ v praxi je účinný prístup k spravodlivosti stále len ilúziou. Ženy a ich deti sa v súdnych sieňach stretávajú s bagatelizovaním ich skúsenosti s násilím, prenášaním zodpovednosti za násilie na ne a neposkytnutím náležitej ochrany pred násilím pre ne a ich deti. V súdnych sieňach sú konfrontované s násilným mužom a na chodbách súdov a po odchode zo súdnej budovy sa často obávajú fyzického napadnutia.

Odporúčania vo vzťahu k súdom vychádzajú z našej dlhoročnej skúsenosti poskytovania podpory ženám zažívajúcim násilie a ich deťom a zo skúseností samotných žien a našich spolupracujúcich právničiek, ktoré poskytujú ženám právne poradenstvo a zastupovanie v konaniach pred súdmi.

- **Vyčleniť špecializované sudkyne a sudcov na rozhodovanie v konaniach týkajúcich sa prípadov násilia na ženách**

Na súdoch majú jednotlivé sudkyne a sudcovia pridelený určitý typ agendy v rámci rozvrhu ich práce. Na košických súdoch sú napr. vyčlenené sudkyne a sudcovia na rozhodovanie v konaniach o úpravu rodičovských práv a povinností, na tzv. civilné konania a tiež na trestné konania a pod. Je bežnou praxou, že sudcovia a sudkyne rozhodujúci v občiansko-právnych alebo trestných konaniach týkajúcich sa násilia páchaného na ženách nemajú dostatok informácií o špecifikách násilia páchaného na ženách, čo má negatívny dopad na priebeh a rozhodnutia v týchto konaniach. Žena navyše často prichádza do kontaktu s viacerými sudcami a sudkyňami, ktorým je nútená opakovane vyrozprávať svoju skúsenosť s násilím. Je preto žiaduce, aby súdy vyčlenili konkrétne sudkyne a

¹⁸ Holubová, B. et al., 2015. Štandardy komplexnej podpory a ochrany žien zažívajúcich násilie, str. 91-97. Publikácia vypracovaná v rámci národného projektu Podpora eliminácie a prevencie násilia na ženách, IVPR, Bratislava

sudcov, ktorí sa budú na problematiku násilia páchaného na ženách špecializovať, absolvujú v tejto oblasti špecifické kontinuálne vzdelávanie vedúce k ich scitlivieniu a posilneniu zručností. Uvedené im umožní porozumieť rodovo podmienenému násiliu páchanému na ženách, jeho príčinám, vzorcom, stratégiám násilných mužov a iným súvislostiam. Ženy a ich deti sa tak nebudú na súdoch stretávať so zľahčovaním ich skúsenosti s násilím a obviňovaním. Naopak, vytvorenie bezpečného prostredia v súdnych sieňach zvýši dôveru žien a detí v súdnu moc a dosiahnutie spravodlivosti v rámci súdnych konaní.

- **Zabezpečiť sudkyňiam a sudcom rozhodujúcim v konaniach týkajúcich sa prípadov násilia páchaného na ženách špecifické vzdelávanie a tréningy k problematike násilia na ženách**

Opakovane sme už uvádzali, že špecifické vzdelávanie k problematike násilia na ženách sa ukázalo ako jedno zo zásadných systémových opatrení pre všetky relevantné inštitúcie prichádzajúce do kontaktu so ženami zažívajúcimi násilie a ich deťmi, zvlášť v prípadoch inštitúcii s rozhodovacou právomocou. Vzdelávanie v tejto téme musí byť súčasťou prípravy na povolanie sudcu, sudkyne na právnických fakultách a v rámci odbornej prípravy justičných čakatel'ov, čakateliek. Je však zároveň nevyhnutné ho zabezpečiť aj počas výkonu povolania zvlášť sudkyňiam a sudcom, ktorí rozhodujú v konaniach týkajúcich sa násilia páchaného na ženách.

Sudcovia a sudkyne uvedené vzdelávanie v súčasnosti neabsolvujú a prakticky je na ich rozhodnutí, či sa vôbec nejakého vzdelávania zúčastnia. Justičná akadémia ako inštitúcia zabezpečujúca vzdelávania aj pre sudcov a sudkyne má síce v študijnom pláne na rok 2016 vzdelávanie nazvané ako Domáce násilie, avšak ako už zo samotného názvu vzdelávania vyplýva nejde o špecializované vzdelávania v problematike rodovo podmieneného násilia páchaného na ženách a ich deťoch. Špecifické vzdelávanie sudcov a sudkýň v tejto oblasti povedie k skvalitneniu rozhodovacej praxe súdov a zabezpečeniu účinnej ochrany žien zažívajúcich násilie a ich detí.

- **Zohľadňovať skúsenosť žien s násilím pri rozhodovaní v konaniach v prípadoch násilia páchaného na ženách a zabezpečiť účinnú implementáciu relevantnej domácej legislatívy v tejto oblasti v súlade s medzinárodnými dohovormi na ochranu ľudských práv a rozhodovacou praxou Európskeho súdu pre ľudské práva v Štrasburgu a Výboru OSN na odstránenie diskriminácie žien (CEDAW)**

Zo skúseností žien a aj spolupracujúcich právničiek vyplýva, že sudy často nedostatočne uplatňujú existujúcu vnútroštátnu legislatívu týkajúcu sa násilia páchaného na ženách a taktiež nezohľadňujú skúsenosť žien a detí s násilím pri rozhodovaní o ich právach a povinnostiach.

Ilustračne uvedieme len niekoľko príkladov súdnej praxe, ktorú vnímame ako problematickú vo vzťahu k prípadom násilia páchaného na ženách a ich deťoch.

Napríklad **v konaniach o úpravu rodičovských práv k maloletým deťom**, v ktorých má byť pre súd prvoradý záujem maloletého dieťaťa, sudy často tento záujem maloletých detí spochybňujú a v rozpore s ním ho kladú na roveň so záujmami otca (napr. stýkať sa s maloletým dieťaťom). Častým nedostatkom týchto konaní je skutočnosť, že maloleté dieťa nie je zo strany súdu považované za rovnocenného účastníka konania. Aj napriek skutočnosti, že názor maloletého by mal byť v konaní, ktoré sa ho týka, vypočutý, toto zd'aleka nie je napĺňané a maloletým deťom samotným, ich názorom a postojom, nie je zo strany súdu v priebehu konania venovaná dostatočná pozornosť.

V kontexte násilia je ďalšou negatívnou zmenou rozhodovacej praxe súdov, ktorú vnímame v ostatných rokoch, rozširovanie rozsahu styku násilného otca s maloletými deťmi, a to bez ohľadu na záujem a potreby maloletých detí. Sudy túto prax odôvodňujú zákonom garantovaným právom dieťaťa na výchovu a starostlivosť zo strany obidvoch rodičov a právo dieťaťa na udržiavanie pravidelného, rovnocenného a rovnoprávneho osobného styku s obidvomi rodičmi. V praxi sa však stáva, že toto právo dieťaťa je posudzované skôr ako jeho povinnosť a aj napriek jeho nezáujmu je nariad'ovaný rozsiahlejší styk s otcom, ktorý musí dieťa absolvovať, inak matku vystavuje súdnemu konaniu o výkon rozhodnutia. Aktuálna rozhodovacia prax súdov je naklonená skôr právu otca na

styk s maloletým dieťaťom, ktorú zakrýva spomínaným právom dieťaťa na výchovu a starostlivosť zo strany obidvoch rodičov. Rozširovanie rozsahu styku pritom ohrozuje aj samotné ženy, ktoré sú častejšie vystavované stretnutiam s násilným mužom pri odovzdávaní a preberaní maloletých detí, ktoré neraz vyústia k slovnému, ale aj fyzickému napadnutiu ženy. Ako popisuje Marianne Hester vo svojej štúdii Model troch planét; K porozumeniu rozporov v rámci prístupov k bezpečnosti žien a detí v kontexte násilia páchaného na ženách v párových vzťahoch (2013), pri rozhodovaní o zverení detí v prípadoch podozrenia z násilia alebo páchania násilia na matke detí ich otcom, akoby táto skutočnosť zmizla a pri rozhodovaní súdov sa už neberie do úvahy: „Napriek množstvu dôkazov, že násilie, ktoré zažívajú ženy v párových vzťahoch, bude pravdepodobne pokračovať aj v období po separácii, ... história násilia je vo vzťahu medzi rodičmi považovaná už za skončenú, a tým aj vo veľkej miere za irelevantnú pre budúcu úpravu styku s deťmi.“¹⁹

V aktuálnej súdnej praxi navyše takmer absentujú rozhodnutia, kedy súdy styk otca s maloletým dieťaťom zakazujú, a to aj v prípadoch, kde je jednoznačne preukázané, že styk s otcom maloletému dieťaťu neprospieva, že sa otca bojí a podobne.

Taktiež v prípadoch rozhodovania o **vyporiadaní bezpodielového spoluvlastníctva** súdy obvykle nezohľadňujú násilie bývalého manžela ako jeden z dôvodov, na určenie tzv. disparity podielov bývalých manželov. Ženám tak je často súdmi ukladaná povinnosť vyplatiť násilného muža z titulu vyporiadania bezpodielového spoluvlastníctva, čo má negatívny dopad na ich ekonomickú situáciu a vystavuje ženy a ich deti riziku chudoby.

Súdy taktiež často nariaďujú **znalecké dokazovanie** na skutočnosti, ktoré sú otázkou právnou a nie odbornou, ku ktorej by sa mal vyjadrovať znalec alebo znalkyňa. V našej praxi sa napríklad často stretávame s tým, že súdy nariaďujú znalecké dokazovania aj na rozsah úpravy styku otca s maloletým dieťaťom a ako jednu z otázok, ktorú navrhujú v rámci znaleckého posudku zodpovedať, uvádzajú aj spôsob úpravy styku. Súdy tiež často v rámci hodnotenia dôkazov prikladajú znaleckému posudku vyššiu váhu ako iným dôkazom produkovaným v rámci súdneho konania. V situácii, keď znalci a znalkyne nie sú špecializovaní a vzdelávaní na problematiku násilia páchaného na ženách, má daná prax negatívny dopad na rozhodovacie prax súdov a v konečnom dôsledku aj na životy žien a detí.

Tieto príklady len ilustrujú neúčinné uplatňovanie existujúcej legislatívy v prípadoch násilia páchaného na ženách a jej uplatňovanie v rozpore so záväzkami, ktoré súdom ako štátnym inštitúciám vyplývajú z medzinárodných dohôd na ochranu ľudských práv a judikatúry Európskeho súdu na ochranu ľudských práv a odporúčaní medzinárodných inštitúcií ako napr. Výborov OSN.

- **Vypracovať a zaviesť do praxe špecifické interné postupy v konaniach týkajúcich sa prípadov násilia páchaného na ženách, ktoré najmä zabezpečia ochranu bezpečnosti žien a detí v budove súdu a pri odchode z budovy súdu po pojednávaní, prijímú špeciálne postupy pri vypočúvaní žien zažívajúcich násilie a ich detí a ich konfrontácie s násilným mužom v pojednávacích miestnostiach**

Súdy sa pri vedení konaní riadia ústavou a všeobecne záväznými právnymi predpismi, pre oblasť občiansko-právnych konaní spravidla občianskym súdnym poriadkom a v trestných konaniach trestným poriadkom, ktoré upravujú základné pravidla a postupy súdov všeobecne a aj v rámci jednotlivých typoch súdnych konaní. Konkrétne postupy súdov upravuje napr. zákon o súdoch a aj prepisy nižšej právnej sily ako je vyhláška Ministerstva spravodlivosti SR o spravovacom poriadku pre súdy.²⁰ Uvedené právne predpisy však neobsahujú špecifické postupy v konaniach týkajúcich sa prípadov násilia páchaného na ženách. Z praxe vieme, že ženy a ich deti často narážajú v konaniach

¹⁹ Hester, M.: The 'Three Planet Model', Towards an Understanding of Contradictions in Approaches to Women and Children's Safety in Contexts of Domestic Violence 2013, in Karlovská, D., et al., 2015. Metodika k poskytovaniu komplexnej podpory a ochrany ženám zažívajúcim násilie a ich deťom. Publikácia vypracovaná v rámci národného projektu Podpora eliminácie a prevencie násilia na ženách, IVPR, Bratislava, Príloha č. 2

²⁰ Zákon č. 757/2004 Z.z. o súdoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, vyhláška Ministerstva spravodlivosti SR č. 543/2005 Z.z. o spravovacom poriadku pre okresné súdy, krajské súdy, špeciálny súd a vojenské súdy

na rôzne prekážky týkajúce sa postupov súdov. V súdnych sieňach sa často stretávajú zoči-voči násilnému mužovi, ktorý sa na nich dopúšťal násilia. Niekedy sa ženy na pojednávaní stretávajú s násilným mužom prvýkrát po odchode z ich spoločnej domácnosti, majú z jeho osoby obavy, obávajú sa fyzického napadnutia, verbálnych útokov či prenasledovania z jeho strany po opustení budovy súdu. V súdnej sieni sú v prítomnosti násilného muža povinné v rámci účastníckej alebo svedeckej výpovede popisovať jeho násilné správanie sa a následne čeliť jeho otázkam a často aj verbálnym útokom, zosmiešňovaniu a spochybňovaniu ich skúsenosti s násilím. Naše súdy vôbec tieto špecifiká nezohľadňujú a nie sú na ne absolútne organizačne pripravené.

Ak aj ženy vnesú pred pojednávaním požiadavku, aby napr. zo strany súdu bola zabezpečená ich bezpečnosť pred pojednávacou miestnosťou či po odchode z nej, často záleží len na „dobrej vôli“ konkrétneho sudcu alebo sudkyne, či ich požiadavke bude vyhovené. Súdy by mali prijať interné smernice, na základe ktorých bude v prípade násilia páchaného na ženách zabezpečená ochrana bezpečia žien a v prípade potreby aj ich detí v budove súdu, budú napr. vytvorené špeciálne čakacie miestnosti pre ženy a zabezpečený aj ich bezpečný odchod z budovy súdu po pojednávaní. V prípade potreby je nevyhnutné eliminovať kontakt ženy a detí s násilným mužom aj v pojednávacej miestnosti, vykonávať ich výsluch oddelene, prípadne prostredníctvom technických zariadení na prenos obrazu a zvuku, tiež eliminovať opakované vypočúvanie ženy a detí k násiliu, ktoré zažívali.

Súdni znalci a súdne znalkyne

Znalecké dokazovanie, vykonávané znalcami a znalkyňami najmä z odboru psychológie a psychiatrie, je často súčasťou občiansko-právnych a trestných konaní. Súdy a/alebo orgány činné v trestnom konaní ich často považujú za jeden z rozhodujúcich dôkazov, o ktorý opierajú svoje rozhodnutia. Z uvedených dôvodov je nesmierne dôležité, aby znalci a znalkyne, ktorí vypracúvajú znalecké posudky v prípadoch násilia páchaného na ženách a ich deťoch, mali dostatočné odborné znalosti týkajúce sa danej problematiky a absolvovali v nej kontinuálnej špecifickej vzdelávanie. V súčasnosti sa praxi často stretávame so neodborne vypracovanými znaleckými posudkami, ktorých závery majú negatívny dopad na výsledky prebiehajúceho vyšetrovania či súdnych konaní. Znalci a znalkyne často nedokážu identifikovať násilie páchané na ženách a ich deťom a jeho symptómy. V praxi sme sa stretli so znaleckými posudkami, v ktorých znalkyňa uvádzala, že u ženy neidentifikovala syndróm týranej osoby tak, ako je ustanovený v medzinárodných dokumentoch, pritom ale odkazovala na dokumenty, ktoré žiadnu takúto definíciu neobsahujú resp. nie sú nástrojom na identifikáciu násilia. Navyše pojem „syndróm týranej osoby“, s ktorým pracuje pri znaleckom dokazovaní aj polícia, nepozná ani systém medzinárodnej klasifikácie chorôb MKCH-10, alebo diagnostický manuál DSM-IV. Zo skúsenosti žien vieme, že znalecké dokazovania často prebiehajú formálne, trvajú neprimerane krátku dobu, závery neodzrkadľujú skutočný priebeh vyšetrovania, ženy a ich deti sa často stretávajú so zľahčovaním ich skúsenosti s násilím. Odporúčania vychádzajú z týchto skúseností žien a skúseností spolupracujúcich právničiek v rámci poskytovanej právnej pomoci.

- **Vytvoriť nové odvetvie špecificky zamerané na problematiku násilia páchaného na ženách v rámci odboru psychológia**

Súdni znalci a znalkyne nie sú špecializovaní na problematiku násilia páchaného na ženách, nemajú v danej oblasti špecializované vzdelávanie, ktoré absentuje aj v ich odbornej príprave. Uvedené vedie často k neodbornosti záverov nimi vypracovaných znaleckých posudkov. Špecializácia sa danú problematiku povedie k skvalitneniu znaleckej činnosti v tejto oblasti.

- **Zabezpečiť znalcom a znalkyniam špecializujúcim sa na problematiku násilia páchaného na ženách a ich deťoch špecializované kontinuálne vzdelávanie v danej problematike**

Absolvovanie špecializovaného kontinuálneho vzdelávania znalcami a znalkyňami v danej oblasti musí byť jednou podmienkou ich zapísania do zoznamu znalcov vedených Ministerstvom spravodlivosti SR. Aj po zápise do zoznamu musí byť absolvovanie vzdelávania v určitej frekvencii obligatórnou podmienkou ďalšieho vykonávania znaleckej činnosti.

- **Vypracovať a zaviesť do praxe špecifické interné postupy pre vykonávanie znaleckej činnosti v prípadoch násilia páchaného na ženách a ich deťoch**

V praxi často dochádza k tomu, že závery znaleckého posudku neodzrkadľujú skutočný priebeh znaleckého vyšetrenia. Znalci a znalkyne často necitujú otázky, ktoré kládli vyšetrovaným osobám a ich presné odpovede na ne, čo vedie k nepreskúmateľnosti záverov znaleckého dokazovania. Stretli sme sa už aj s tým, že čas strávený na znaleckom vyšetrení nezodpovedal skutočnosti, čo viedlo k navýšeniu trov znaleckého dokazovania, ktoré sa počítajú podľa určenej hodinovej sadzby. Je preto nevyhnutné prijať presné postupy, v súlade s ktorými majú znalci a znalkyne postupovať pri vykonávaní znaleckých vyšetrení ako napr. povinné zhotovovanie zvukového záznamu z rozhovorov znalca, znalkyne s vyšetrovanými osobami, zvlášť s maloletými deťmi. Vzhľadom na nejednotnú prax orgánov činných v trestnom konaní a súdov aj v rámci občiansko-právnych konaní by interné postupy mali zjednocovať oblasti resp. poskytovať „vodítko“ na formuláciu otázok, na ktoré majú znalci a znalkyne odpovedať, resp. sa na nich zamerať pri vypracovávaní znaleckých posudkov. Uvedené postupy musia nevyhnutne vzniknúť v spolupráci aj so ženskými MVO venujúcimi sa poskytovaniu komplexnej podpory ženám zažívajúcim násilie a byť v súlade s princípmi a východiskami chápania rodovo podmieneného násilia na ženách, ktoré uvádzame vo všeobecných odporúčaniach v úvode tohto materiálu.

Úrad, práce sociálnych vecí a rodiny – sociálno-právna ochrana detí a sociálna kuratela (ÚPSVaR – SPODaSK)

Ďalšou z kľúčových inštitúcií, ktoré sa podieľajú na riešení problematiky násilia na ženách a ich deťoch, je Úrad práce sociálnych vecí a rodiny (ďalej ÚPSVaR), v rámci ktorého je najvýznamnejší úsek sociálno-právnej ochrany detí a sociálnej kurately (ďalej úsek SPODaSK). Násilní muži zvyčajne pokračujú v násilnom správaní aj potom, čo žena násilný vzťah ukončí a veľmi často na to využívajú práve kontakt s deťmi. Výskumy na celom svete potvrdzujú, že deti často trpia množstvom rôznych dopadov násilia, bez ohľadu na to, či boli svedkami a svedkyňami násilia voči mame, alebo priamo násilie zažívali. Preto je násilie na ženách v partnerských vzťahoch vždy aj násilím páchaným na deťoch.

Práca ÚPSVaR SPODaSK je primárne zameraná na ochranu maloletých detí a súčasné nastavenie systému ochrany detí len málo reflektuje násilie páchané na ich mamách ako násilie, ktoré deti poškodzuje a bráni im v zdravom a bezpečnom vývine. Problematika ochrany detí a problematika násilia na ženách sú zväčša vnímané ako spolu nesúvisiace.

Jednou z najväčších výziev pri ochrane práv detí, ktoré sú svedkami toho, ako sa ich otec násilne správa k ich mame, je otázka zosúladenia východísk pre riešenie násilia páchaného na deťoch ako takého a rodovo podmieneného násilia na ženách a ich chápanie. Podľa ostatného slovenského Reprezentatívneho výskumu výskytu a skúseností žien s násilím páchaným na ženách na Slovensku²¹ (Inštitút pre výskum práce a rodiny, 2008) takmer 70% žien, ktoré v čase výskumu zažívali od svojho súčasného partnera násilie (21,2% dospelých žien SR vo veku 18-64 rokov, ktoré mali v čase výskumu partnera), bývalo v domácnosti s deťmi alebo dieťaťom. Rôzne medzinárodné štúdie zároveň hovoria o tom, že deti, vystavené rodovo podmienenému násiliu v rodine, až 15 krát častejšie zažívajú fyzické a/alebo sexuálne zneužívanie ako je národný priemer²². Preto si riešenie ochrany detí, ktoré sú svedkami rodovo podmieneného násilia voči ich mamám, zaslúži osobitú pozornosť a riešenia, ktoré budú prepájať rodové chápanie príčin násilia páchaného na ženách s nástrojmi a politikami na ochranu detí pred akýmkoľvek násilím. V prípadoch rodovo podmieneného násilia páchaného na ženách, ktorého svedkami sú deti, nie je možné riešiť situáciu ženy a detí oddelene a nazerať na situáciu detí z pohľadu miery zavinenia oboma rodičmi – za násilie je zodpovedný vždy ten, kto ho pácha a neexistuje pre neho žiadne ospravedlnenie. Prax špecializovaných podporných služieb ukazuje, že pokiaľ je v bezpečí žena

²¹ Bodnárová, B.; Filadelfiová, J.; Holubová B.: Reprezentatívny výskum výskytu a skúseností žien s násilím páchaným na ženách na Slovensku, Inštitút pre výskum práce a rodiny, Bratislava, 2008, http://www.sspr.gov.sk/IVPR/images/IVPR/vyskum/2008/Holubova/Reprezentativny_vyskum_vyskytu_a_skusenosti_zien_s_nasilim_pachanom_na_zenach_%282008%29.pdf

²² Krug, Etienne G., et al.: World Report on Violence and Health, World Health Organization, Geneva, 2002, http://whqlibdoc.who.int/publications/2002/9241545615_eng.pdf

a dostane sa jej účinnej a rýchlej ochrany, pomoci a podpory, zaistí sa tým aj bezpečie detí. Na Slovensku však takéto prepájanie rodovo podmieneného násillia na ženách a násillia páchaného na deťoch, stratégií a účinných intervencií zatiaľ neexistuje. Ide o veľmi komplexnú problematiku, pre ktorú je potrebné hľadať systémové riešenia a prieniky východísk, ktoré umožnia účinnú ochranu nielen detí, ale aj žien zažívajúcich rodovo podmienené násillie.²³

Tento rozkol potvrdzujú aj skúsenosti žien, ktoré zažili násillie a poukazujú na to aj výsledky analýzy prípadových štúdií, ktoré boli podkladom pre formulovanie nasledujúcich odporúčaní:

- **Vyčleniť špecializovaný personál alebo vytvoriť špecializované oddelenia pre problematiku ochrany detí v kontexte násillia na ženách**

Rovnako ako v prípade polície a ďalších inštitúcií, je potrebné aj v rámci ÚSPVaR SPODaSK vyčleniť špecializovaný personál alebo vytvoriť špecializované oddelenia, ktoré sa budú zaoberať ochranou detí v kontexte násillia, ktoré je páchané na ich mame. Okrem pravdepodobnosti účinnejšej ochrany žien zažívajúcich násillie, a tým aj ich detí, ide o opatrenie, ktoré je súčasťou harmonizácie východísk a politík na ochranu detí pred násillím a východísk a politík na ochranu žien pred rodovo podmieneným násillím.

- **Zabezpečiť špecifické vzdelávanie a tréningy k problematike násillia na ženách**

Pracovníčky a pracovníci SPODaSK potrebujú mať hlbkovú znalosť problematiky násillia páchaného na ženách najmä jeho vnímania ako rodovo podmieneného; dopadov násillia na ženy a na deti; o jeho formách, vzorcoch a dynamike; o rizikových faktoroch a ich vyhodnocovaní a o manažment rizík a manažmente bezpečia žien a detí. Na úsekoch SPODaSK pracujú väčšinou ženy a z ich praxe máme vedomosť, že násillní muži nezriedka smerom k nim používajú rôzne stratégie zastrášovania. Preto by mali byť súčasťou špecifického vzdelávania aj stratégie násillných mužov a práca s nimi.

- **Do zoznamu faktorov, ktoré sa zohľadňujú pri určovaní a posudzovaní záujmu maloletého dieťaťa, explicitne zaradiť a uznať podozrenie z páchania násillia a/alebo páchanie násillia na matke dieťaťa jeho otcom**

Zákon č. 36/2005 Z.z. o rodine a doplnení niektorých zákonov v Článku V. uvádza, čo je potrebné zohľadňovať pri určovaní a posudzovaní záujmu maloletého dieťaťa. Medzi iným je potrebné zohľadniť „ohrozenie vývinu dieťaťa zásahmi do jeho dôstojnosti a ohrozenie vývinu dieťaťa zásahmi do duševnej, telesnej a citovej integrity osoby, ktorá je dieťaťu blízkou osobou“.²⁴ Násillie páchané otcom dieťaťa na jeho mame je zásahom nielen do vývinu dieťaťa, ale aj vážnym zásahom do duševnej, telesnej a citovej integrity jeho mamy, ktorá je často najbližšou osobou a zároveň je v kontexte násillia na ženách v partnerských vzťahoch rodičom, ktorý je zväčša pre dieťa bezpečný. Preto je potrebné pri aplikácii určovania a posudzovania záujmu dieťaťa do praxe explicitne pomenovať podozrenie z násillia alebo páchanie násillia na mame dieťaťa jeho otcom ako faktor, ktorý je vždy treba zohľadniť pri posudzovaní a určovaní záujmu dieťaťa.

Výbor OSN pre práva dieťaťa pri hodnotení druhej periodickej správy SR k naplňovaniu záväzkov Dohovoru OSN o právach dieťaťa (2007)²⁵ medzi nedostatky v oblasti ochrany práv detí v SR zaradil aj skutočnosť, že nie je dostatočne rešpektovaná zásada „najlepšieho záujmu dieťaťa“. Preto je nevyhnutné zabezpečiť, aby sa zásada najlepšieho záujmu dieťaťa aj náležite rešpektovala a dôsledne uplatňovala v praxi.

²³ Králová, S., Karlovská, D., Časť IV - Ochrana a podpora, s. 80 – 124, v Mesochoritsová, A, (ed) a kol., 2014, Analýza Istanbulskeho dohovoru vo svetle verejných politik SR, Možnosť voľby, Bratislava, v procese prípravy

²⁴ Zákon č. 36/2005 Z.z. o rodine a doplnení niektorých zákonov, Článok 5, NR SR

²⁵ UN Committee on the Rights of the Child: Concluding Observations, Slovakia, UN Committee on the Rights of the Child, 10 July 2007, <http://www.refworld.org/publisher.CRC.CONCOBSERVATIONS.SVK.469f12252.0.html>

- **Pri podozrení a/alebo zistení prítomnosti násilia páchaného otcom dieťaťa voči matke dieťaťa zaviesť a systematicky uplatňovať opatrenia na zvýšenie ochrany žien a detí pri kontakte násilného muža s deťmi**

Okrem rešpektovania a uplatňovania zásady najlepšieho záujmu dieťaťa je treba prijať také opatrenia, ktoré umožnia zvýšenie ochrany a bezpečia žien pri kontakte násilného muža s deťmi. Kontakt je napríklad možné zabezpečiť v prítomnosti tretích osôb, v bezpečnom prostredí a podmienkach tak, aby ním nijako nebola ohrozená žena a násilný muž nemal príležitosť pokračovať v násilnom správaní smerom k žene cez kontakt s deťmi.

- **Zabezpečiť vykonávanie identifikácie násilia a rizikových faktorov a manažment bezpečia žien vystavených násiliu a ich detí**

Na to, aby dokázali pracovníčky a pracovníci SPODaSK posúdiť prítomnosť alebo hrozbu násilia voči matke zo strany otca detí, potrebujú mať zručnosť základnej identifikácie násilia. Rovnako je nevyhnutné, aby mali dobrú znalosť rizikových faktorov na strane násilného muža a dokázali so ženami ohrozenými násilím alebo vystaveným násiliu a ich deťmi tvoriť bezpečnostné plány špecifické pre kontext násilia na ženách v partnerských vzťahoch.

Za týmto účelom je potrebné zaviesť do praxe úsekov SPODaSK nástroje na základnú identifikáciu násilia. Tiež je potrebné zabezpečiť, že pracovníčky a pracovníci budú vedieť rozpoznať rizikové faktory zvyšujúce mieru ohrozenia ženy a detí, vypracovať s nimi základný bezpečnostný plán a odporučiť ich na špecifické podporné služby pre ženy zažívajúce rodovo podmienené násilie.

- **Zosúladiť politiky a stratégie pre riešenie problematiky ochrany detí pred násilím s politikami a stratégiami pre riešenie rodovo podmieneného násilia páchaného na ženách**

Toto odporúčanie sa týka systémovej úrovne, na ktorej je nevyhnutné, aby tvorba a implementácia strategických materiálov a politík v oblasti ochrany detí vždy zohľadňovala a úzko nadväzovala na politiky v oblasti prevencie a eliminácie násilia na ženách. Za týmto účelom je nevyhnutná úzka spolupráca relevantných štátnych orgánov s mimovládnyimi organizáciami, ktoré sa poskytujú špecifickú ochranu, pomoc a podporu ženám zažívajúcim rodovo podmienené násilie v partnerských vzťahoch a ich deťom.

Samosprávy

Násilie je pre ženy a ich deti vždy ohrozujúcou skúsenosťou, a preto je bezpečie žien a detí najvyššou prioritou poskytovania komplexnej ochrany, pomoci a podpory. V kontexte samospráv je oblasťou pre zvyšovanie bezpečia žien a ich detí oblasť bývania a poskytovania špecializovanej pomoci a podpory.

Obce, mestá a ich mestské časti, ako aj samosprávne kraje zohrávajú dôležitú rolu v poskytovaní komplexnej ochrany, pomoci a podpory, keďže k ich kompetenciám patrí, okrem iného, aj zriaďovanie špecializovaných podporných služieb pre ženy zažívajúce násilie ako sú špecializované poradenské centrá a bezpečné ženské domy. Tiež majú možnosť vyčleniť krízové byty, ako aj sociálne byty pre ženy zažívajúce násilie a ich deti. Z vlastných kompetencií môžu rozhodovať napríklad aj o podmienkach udelenia jednorazových a iných dávok a podobne. Zo skúseností žien zažívajúcich násilie, ako aj z analýzy prípadových štúdií vyplynulo, že hoci niektoré samosprávy pristupujú k násiliu na ženách pomerne aktívne a majú snahu riešiť túto problematiku koncepčne, ešte stále existuje množstvo oblastí, v ktorých nie je rodovo podmienené násilie na ženách riešené z rodovej a ľudsko-právnej perspektívy a uplatňujú sa všeobecné postupy pre oblasť sociálnej pomoci. Čiastočne je tento stav zapríčinený ešte stále nedostatočným legislatívnym rámcom pre zriaďovanie a prevádzkovanie špecifických podporných služieb v oblasti rodovo podmieneného násilia na ženách. Výsledkom je potom nízka účinnosť i kvalita ochrany, pomoci a podpory žien a ich detí a neadekvátne požiadavky jednako na poskytovateľov špecifických podporných služieb, ako aj na ženy samotné (napr. neistota a mála flexibilita financovania, ktorá bráni rozvoju a skvalitňovaniu podporných služieb; požiadavka, aby žena pri nástupe do zariadenia núdzového bývania predložila „potvrdenie“ o tom, že zažíva násilie alebo ďalšie potvrdenia ako sú napr.

potvrdenie o neinfekčnosti a o zdravotnom stave, ktoré v situácii násilia, ktoré ženy zažívajú a ktoré nijako nezapríčinili, hraničia s ľudskou dôstojnosťou).

Na základe skúseností žien zažívajúcich násilie, skúseností špecifických podporných služieb a analýzy prípadových štúdií preto pre samosprávy navrhujeme nasledujúce odporúčania:

- **Začleniť problematiku rodovo podmieneného násilia na ženách a poskytovania komplexnej ochrany, pomoci a podpory do strategických materiálov samosprávy a do jej rozpočtu**

Na to, aby samosprávy zodpovedne prispievali ku komplexnej ochrane, pomoci a podpore žien zažívajúcich násilie a ich detí, je nevyhnutné, aby sa k problematike rodovo podmieneného násilia na ženách prihlásili a začlenili ju do svojich strategických plánov a materiálov (napr. plány sociálneho a hospodárskeho rozvoja, koncepcie rozvoja a podobne). Zároveň je nutné, aby vo svojich rozpočtoch pravidelne vydeľovali adekvátne finančné prostriedky²⁶ na riešenie problematiky násilia na ženách, vrátane primárnej prevencie a oblasti zvyšovania povedomia a informovanosti verejnosti o rodovo podmienenom násilí.

Pri riešení problematiky rodovo podmieneného násilia na ženách, vrátane tvorby strategických plánov a dokumentov v tejto oblasti, by mali aktívne a partnersky spolupracovať s mimovládnyimi organizáciami, ktoré majú v tejto oblasti relevantnú odbornosť a skúsenosti. Rovnako by sa mali v spolupráci s MVO usilovať o také systémové a legislatívne zmeny, ktoré by prispievali k poskytovaniu rýchlej, kvalitnej a účinnej ochrane, pomoci a podpore žien a ich detí.

- **Podporovať zriaďovanie špecifických podporných služieb pre ženy ohrozené alebo vystavené rodovo podmienenému násiliu a zavedenie ďalších podporných opatrení**

Samosprávy majú kompetencie zriaďovať špecifické podporné služby pre ženy zažívajúce násilie a vzhľadom tomu, aký je výskyt rodovo podmieneného násilia na ženách a aké sú jeho dopady, by mali urobiť skutočný záväzok zabezpečiť zriaďovanie a dlhodobé a stabilné financovanie takýchto podporných služieb.

Na zriaďovanie špecifických poradenských centier a bezpečných ženských domov by malo v rámci samospráv nadväzovať vyčlenenie/vybudovanie krízových a sociálnych bytov pre ženy ohrozené alebo zažívajúce rodovo podmienené násilie a ich deti, ako aj rôzne formy finančnej a nefinančnej pomoci a podpory. Pre tieto účely by mali samosprávy zohľadňovať špecifiká násilia na ženách a jeho dopady (napr. neposudzovanie ekonomickej situácie žien spoločne s násilným manželom/partnerom, zjednodušenie byrokracie a podobne).

- **Zabezpečiť a monitorovať kvalitu poskytovania špecifických podporných služieb pre ženy ohrozené alebo vystavené rodovo podmienenému násiliu v súlade so štandardmi pre tento typ pomoci a podpory**

Na to, aby bola ochrana, pomoc a podpora žien zažívajúcich násilie a ich detí účinná, musia špecifické podporné služby napĺňať štandardy²⁷ pre túto oblasť.

Samosprávy by mali v úzkej spolupráci s mimovládnyimi organizáciami, ktoré takéto špecifické podporné služby poskytujú, zabezpečiť ich kvalitu a vykonávať pravidelný monitoring a vyhodnocovanie ich kvality.

²⁶ Holubová, B. et al., 2015. Štandardy komplexnej podpory a ochrany žien zažívajúcich násilie, str. 131-136. Publikácia vypracovaná v rámci národného projektu Podpora eliminácie a prevencie násilia na ženách, IVPR, Bratislava

²⁷ Tamtiež.

Zdravotníctvo

Zdravotníctvo tiež zohráva dôležitú rolu v poskytovaní komplexnej ochrany, pomoci a podpory žien zažívajúcich násilie a ich detí a to na mnohých úrovniach – od prijímania hovorov na linke 155, výjazdov rýchlej zdravotníckej služby, ošetrovateľských oddelení nemocníc v dôsledku zranení, ktoré ženy utrpia pri útokoch násilného manžela alebo partnera, až po liečbu častých až chronických dopadov násilia na zdravie žien a detí (napr. časté gynekologické, neurologické, psychické a iné problémy). V mnohých iných krajinách zdravotníctvo zohráva špecifickú rolu pri riešení sexuálneho násilia na ženách.

V roku 2008 vydalo Ministerstvo zdravotníctva SR Vestník²⁸, v ktorom publikovalo odborné usmernenie zdravotníckych pracovníkov pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti žene ohrozenej násilím. Toto usmernenie zahŕňa definíciu násilia na ženách, jeho formy a pomerne detailné postupy pri krízovej intervencii, vedení zdravotnej dokumentácie a dokonca súbor otázok k identifikácii násilia. Napriek tomu nám skúsenosti žien zažívajúcich násilie ukazujú, že toto usmernenie je len veľmi málo uplatňované zdravotníckym personálom v praxi. Ženy často zo strachu a v záujme neohroziť sa nemusia uviesť ako príčinu zranení alebo zdravotných problémov násilné správanie manžela alebo partnera. Spomínané usmernenie jasne hovorí o potrebe rutinných otázok na skúsenosť s násilím a uvádza aj praktické príklady otázok a podmienok pre dôverný a bezpečný rozhovor so ženou o násilí. Zo skúseností žien však vieme, že len málokedy sú im v rámci ošetrovania alebo liečby kladené otázky k skúsenosti s násilím; zranenia nie sú podrobne a náležite dokumentované a bezpečie žien často nie je v postupoch zdravotníckeho personálu zohľadňované.

Okrem všeobecných odporúčaní, ktoré uvádzame v úvode tohto dokumentu pre všetky inštitúcie, odporúčame na základe skúseností žien a analýzy prípadových štúdií aj nasledujúce odporúčania:

- **Vypracovať podrobné smernice o poskytovaní zdravotníckej starostlivosti ženám ohrozeným násilím a ich deťom a zabezpečiť ich monitorovanie a uplatňovanie v praxi**
Podobne ako v prípade iných profesií a inštitúcií je aj v prípade zdravotníckych profesií nevyhnutné, aby existovali podrobné smernice pre postupy v prípadoch rodovo podmieneného násilia na ženách, ktoré by boli záväzné a boli by pravidelne monitorované a vyhodnocované. Vyššie spomínané usmernenie vytvára dobrý základ pre vznik takýchto smerníc. Smernice pre postupy v prípadoch rodovo podmieneného násilia by mali vzniknúť v spolupráci s mimovládnyimi organizáciami, ktoré sa špecificky venujú problematike rodovo podmieneného násilia na ženách.
- **Zabezpečiť vykonávanie základnej identifikácie násilia a identifikácie rizikových faktorov a základných bezpečnostných plánov zdravotníckymi profesiami a pracoviskami**
Na to, aby mohli zamestnanci a zamestnankyne zdravotníckych služieb poskytovať ženám ohrozených násilím a ich deťom pomoc a podporu, je potrebné, aby dokázali identifikovať, či žena zažíva násilie a odporučili ju na inú špecifickú pomoc a podporu. Zároveň je ale nevyhnutné, aby zohľadňovali bezpečie žien a dokázali identifikovať rizikové faktory v správaní násilného partnera/manžela ženy, ktoré ohrozenie ženy zvyšujú a so ženou urobili základný bezpečnostný plán.

Spôsob, akými to zabezpečiť, môžu byť rôzne a budú zrejme závisieť od typu zdravotníckeho pracoviska. Jedným z nich je napríklad vyčlenenie špecializovaného personálu, ktorý bude agendu násilia na ženách v rámci zdravotníckeho pracoviska koordinovať.

²⁸ Vestník Ministerstva zdravotníctva SR, Čiastka 54-55, zo dňa 25. novembra 2008, Ročník 56 <http://www.health.gov.sk/?vestniky-mz-sr-2008>

ZHRNUTIE

Mnohé z odporúčaní, ktoré uvádzame v tomto dokumente, sa týkajú systémových opatrení, zabezpečenie ktorých je úlohou štátu. Ich existencia je predpokladom pre prijímanie ďalších navrhovaných opatrení pre komplexné riešenie problematiky rodovo podmieneného násillia na ženách. Viaceré z konkrétnych odporúčaní pri jednotlivých inštitúciách sa týkajú najmä zvýšenia bezpečia žien zažívajúcich násillie a ich detí, ako aj zvýšenia kvality a účinnosti intervencií zo strany inštitúcií. Niektoré z nich sú v kompetenciách samotných inštitúcií a nepredstavujú ani zásadné zvýšenie nákladov. Sú skôr otázkou prevzatia zodpovednosti a uznania problematiky násillia na ženách ako oblasti, ktorá si ako vážny celospoločenský problém a porušovanie ľudských práv žien zažívajúcich násillie a ich detí, vyžaduje osobitú pozornosť a riešenia. Veríme, že aj tieto odporúčania v konečnom dôsledku prispejú k zvýšeniu kvality a účinnosti práce inštitúcií v kontexte rodovo podmieneného násillia.

© Fenestra, 2016